

BOLALARDA IQTISODIY KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISH UCHUN INNOVATSION METODIKALARNI TA'LIMIY FAOLIYATLARDA QO'LLASH USULLARI

Shonazarova Mohidil Ro'zimurodovna
NavDPI Ta'lim tarbiya nazariyasi va metodikasi
(maktabgacha ta'lim) yo'nalishi 2-kurs magistranti

Annotatsiya:

Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda iqtisodiy kompetensiyani shakllantirish uchun innovatsion metodikalarni qo'llash orqali ta'lim sifatini yanada yaxshilash chora-tadbirlari aks etgan. Innovatsion metodikalar pedagog-tarbiyachilarda kreativ g'oyalari bilan uyg'unlashgan holda ta'limiy faoliyatlarning samaradorligini oshirishga xizmat qilishi aks etgan.

Kalit so'zlar: Kompetensiya, innovatsion metodikalar, ta'limiy faoliyatlar, iqtisodiy bilim, metodik malaka, modellar, korporativ ta'lim.

Annotation:

This article reflects the measures to further improve the quality of education by using innovative methods for the formation of economic competence in preschool children. It has been shown that innovative methods serve to increase the effectiveness of educational activities in combination with the creative ideas of pedagogues-educators.

Keywords: Competence, innovative methods, educational activities, economic knowledge, methodological skills, models, corporate education.

Yangi O'zbekistonimizning rivojlanishi va yuksalishi uchun o'z hissasini qo'shib kelayotgan yetuk kadrlar sifatini oshirish bilan birgalikda ularni o'zlari ta'lim va tarbiya berayotgan bolalarda ham mehnat tarbiyasini berish muhim ahamiyat kasb etadigan jarayondir. «Talim to'g'risidagi qonunda, O'zbekiston Respublikasida bu sohadagi boshqa qator qonunlarida mehnat ta'limiga katta e'tibor berilgani bejiz emas. Bugungi kunda O'zbekistonda o'tkazilayotgan bozor islohotlarining bosh maqsadi, xususiy mulkka erkinlik berishdir. Chunki odamlarni mulkdor qilmay, o'rta mulkdorlar sinfini yaratmay turib, iqtisodiy va siyosiy barqarorlikka erishib bo'lmashligini hayotning o'zi ko'rsatmoqda. «Yagona yo'limiz tadbirkorlar sonini ko'paytirish, odamlarni ishbilarmon qilish! Har bir hokim byudjetga qo'shimcha daromadlarni taminlashi uchun o'zi izlanishi, tadbirkorga sharoit yaratib, biznes

vakillari bilan yelkama-yelka ishlashi kerak»¹. Bu soʻzlardan shuni anglash kerakki, vatanimizning taraqqiyoti uchun iqtisodiy va mehnat tarbiyasi muhimdir. Chunki shakllanib borayotgan yosh avlodimiz uchun zarur boʻlgan koʻnikmalarni shakllantirish va ularda tejamkorlik kabi tuygʻularni singdirish kerak. Maktabgacha taʼlim uchun zarur boʻlgan koʻnikmalarni shakllantirish uchun narmotiv-huquqiy hujjatlar qabul qilindi.

“Maktabgacha taʼlim va tarbiya bolalarni oʻqitish va tarbiyalashga, ularni intellektual, maʼnaviy-axloqiy, etik, estetik va jismoniy jihatdan rivojlantirishga, shuningdek bolalarni umumiy oʻrta taʼlimga tayyorlashga qaratilgan taʼlim turidir.

Maktabgacha taʼlim va tarbiya olti yoshdan yetti yoshgacha boʻlgan bolalarni boshlangʻich taʼlimga bir yillik majburiy tayyorlashni ham nazarda tutadi.”²

Maktabgacha taʼlim tashkiloti vazifalari quyidagilar hisoblanadi:

- bolalarga, shu jumladan, oʻziga xos ehtiyojlari bor bolalarga yakka tartibda taʼlim dasturlaridan foydalanish, shuningdek, oʻz vaqtida inklyuziv maktabgacha taʼlim va tarbiya olish imkonini beradigan qulay muhit yaratish;
- bolalarda Vatanga muhabbat tuygʻusini, oilaga, oʻz xalqining milliy, tarixiy, madaniy qadriyatlariga hurmat bilan munosabatda boʻlishni, atrof-muhitga ehtiyotkor munosabatni shakllantirish;
- bolaning shaxsini shakllantirish, uning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, ijtimoiy tajriba orttirishini taʼminlash;
- bolaning jamiyatga moslashishini va boshlangʻich taʼlimga tayyorligini taʼminlash;
- taʼlim-tarbiya jarayoniga zamonaviy taʼlim dasturlari va texnologiyalarni joriy etish.”³

Yillar davomida taʼlim berishning bir qancha usul va uslublari vujudga keldi. Ularning jamiyatimizdagi oʻrni va ahamiyati beqiyosdir. Baʼzi taʼlim berish uslublari maktabgacha yoshdagi bolalarning bilim olish jarayonini oʻrganish asosida tashkil etilgan boʻlsa, boshqalari taʼlimiy faoliyatlarni oʻtish jarayonida roʻy beradigan muammolarni inobatga olgan holda tashkil etilgan. Oʻqitish uslubiyatining boshqa turlari esa bir qancha olimlar tomonidan ishlab chiqilgan falsafiy-mantiqiy modellar asosida, yaʼni Suqrot uslubida, muloqot usulida yoki korporativ usullarda tashkil qilingan. Undan soʻng oʻqitishning taʼlim berish modellari asosida tashkil etish keng koʻlamda amalga oshirila boshlandi. Bunda oʻquvchi-bolalarning maʼlum bir soha yoki fandan bilim olishlari maxsus usullar, taʼlim standartlari yoki strategiyalar asosida amalga oshirilgan. Baʼzi bir modellarda oʻqituvchi dominant rolida boʻlib, barcha

¹ <https://uza.uz/uz/posts/shavkat-mirziyeev-yagona-y-limiz-tadbirkorlar-sonini-k-payti-08-01-2020>.

² ”Taʼlim toʻgʻrisida”gi OʻRQ-637 sonli 23.09.2020

³ ”Maktabgacha taʼlim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi VM 391-sonli qarori 2019.05.14

Mana shunday tushunchalarni maktabgacha va boshlang'ich yoshdagi bolalariga ta'limiy faoliyatlarda va ta'limiy faoliyatlardan tashqari ishlarda bosqichma bosqich singdirib borishimiz zarur. "Bozor so'zi sotuvchi va xaridorlarning o'zaro uchrashadigan, tovarlar oldi sotdi qilinadigan joyni bildiradi. Ota-onalarning bolaning barcha ehtiyojlarini so'zsiz qondirishga intilishlari tarbiyadagi katta xatodir. Ota-onalar o'z farzandlarini mehnatsevar va tejamkor qilib tarbiyalash uchun quyidagilarga amal qilishlari kerak:

Bola oz ota-onasining qayerda ishlashini va nima ishlab chiqarishini, bu ishlab chiqarishning butun jamiyat uchun qanday ahamiyati borligini bilishi kerak. Umuman, bola ota-onasi ishlab, topib keltiradigan daromadning katta va foydali ijtimoiy mehnat evaziga olinadigan ish haqi ekanini mumkin qadar ertaroq yaxshi tushunishi lozim bo'ladi;

1. Oila byudjeti bilan mumkin qadar ertaroq tanishtirish lozim. Agar oilaning moddiy sharoiti juda yaxshi bolsa, bolaning oz tengdoshlari oldida bunday yaxshi sharoit bilan gururlanish va maqtanishga odatlantirmaslik kerak. 3. Ota-ona bola halol, rostgoy va sofdillikka odatlanib borishlarini diqqat bilan kuzatib borishlari kerak. Ular hech narsani boladan atayin yashirmasliklari va shu bilan birga uning koz ongida yotgan bolsa ham, soroqsiz olmaslikka orgatishlari kerak ;

2. Oilada tejamkorlik va ehtiyotkorlik tarbiyasini togri tashkil etib, eskirib qolgan narsalarni yaxshilab, tamir qilib, yangisini sotib olish vaqtini chozish va shu yol bilan ota-onalar yoki oilaning boshqa azolari topgan pulning malum qismini tejab qolish mumkin boladi;

3. Bola faqat oz buyumlarini emas, boshqalarning buyumlarini ham ehtiyot qilishga organishi lozim. Tejab-tergab ish korish odatlarini bolalarda mumkin qadar ertaroq tarbiyalamoq kerak. Pulni tejab-tergab sarflashga orgatish muhim;

4. Oilada ota-onalar oz farzandlarining mehnatsevar, tejamkor va ehtiyoj kishilar bolib yetishishlarida ozlari namuna bolishlari kerak. Oilada mehnat tarbiyasini amalga oshirish uchun quyidagi pedagogik talablarga amal qilish lozim.

Iqtisodiy mazmundagi didaktik oyinlarni tashkil etish va o'tkazish uch bosqichda amalga oshiriladi:

Birinchi bosqichda tarbiyachi asosiy voqealarni hikoya qiladi, har bir bola tomonidan iqtisodiy xarakterdagi rollarni, harakatlarni aniq bajarishiga e'tibor berishi kerak.

Ikkinchi bosqichda tarbiyachi bolalarga o'yin syujetida va rolda o'zlarini tutishlari va istaklarini namoyon qilish imkoniyatini beradi, shuning uchun o'yin syujetli-rolli o'yin darajasiga o'tadi, tarbiyachi o'z ishtirokini ikkinchi darajali rollarda davom ettirishi mumkin. Tahlil jarayonida bolalar qanday o'ynashgani haqida gapirib berish, bajarilgan rollarning iqtisodiy tarkibiy qismi nimada namoyon bo'lgani haqida fikr bildirish lozim.

Uchinchi bosqichda bolalarning tashabbusi bilan mustaqil rol oynash oyinlari paydo boladi. Bu holda tarbiyachining orni bolalarni syujetning bir nechta qismlariga mos ravishda oyinni moslashtirishga imkon beradigan pasbobuskunalar bilan taminlashda namoyon boladi.

“Jamiyatning bu guruhlariga o‘zaro bir-birlariga bog‘liq va har doim aloqada bo‘ladilar va bir-birlarisiz yashay olmaydilar. Abu Ali Ibn Sinoning iqtisodiy qarashlariga doir merosi markazida inson va uning ehtiyojlarini qondirish masalasi turadi. Zero, yuqorida aytilganidek, inson bu dunyoning oliy nemati va uning ehtiyojlarini qondirish har qanday jamiyatning yashash va rivojlanish shartidir. Albatta, inson ehtiyojlari turli-tuman va doimiy osib boruvchidir. Odamlar ehtiyojlarini iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy, manaviy kabi guruhlariga ajratish mumkin. Ammo inson ehtiyojlari ichida ustuvor orinda iqtisodiy-ijtimoiy ehtiyojlarni qondirish yotadi.”⁴

Xulosa o‘rnida shuni ta’kidlash kerakki, pedagogik xarakterdagi innovatsion metodikalarni qo‘llash orqali ta’lim sifatini yanada yaxshilash mumkun. Maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyasining asosiy yo‘nalishlaridan biri bo‘lgan iqtisodiy savodxonlikni shakllantirish uchun zamonaviy pedagogik texoshirishga xizmat qilishi mumkin. Texnologiyalardan foydalanish ta’limiy faoliyatning samaradorligini oshiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Qonuni. “ Ta’lim to‘g‘risida” 637-sonli 23.09.2020
2. O‘zbekiston Respublikasi Qonuni.”O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim to‘g‘risidagi qonuni”O‘RQ 16.12.2019.
3. Vazirlar Mahkamasi Qarori “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 22.12.2020
4. Vazirlar Mahkamasining Qarori “ Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 14.05.2019
5. F.R Qodirova, Sh.Q Toshpo‘latova, N.M.Kayumova va MN.A’zamova .”Maktabgacha pedagogika “.Toshkent-2019
6. Artikova M.B. Umumta’lim maktabi va oila hamkorligi asosida o‘quvchilarda tadbirkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirish: ped. fanl. dok. diss. –Namangan, 2021.

Veb-saytlar:

1. <https://fayllar.org/mundarija-kirish-v5.html?page=2>
2. <https://goaravetisyan.ru/uz/netradicionnye-formy-provedeniya-zanyatii-v-detskom-sadu-netradicionnye>
3. <https://lex.uz/docs/-4646908>
4. <https://uza.uz/uz/posts/shavkat-mirziyeev-yagona-y-limiz-tadbirkorlar-sonini-k-payti-08-01-2020>.

⁴ Artikova M.B. Umumta’lim maktabi va oila hamkorligi asosida o‘quvchilarda tadbirkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirish: ped. fanl. dok. diss. –Namangan, 2021. 33-bet.